

Revision inom mjölkproduktion

Avvikelser i bedömningar av mjölkproduktionen och betydelsen av uppföljning

Audits in dairy farming

Deviations in dairy farm audits and the importance of follow-ups

Anna Petersson & Viktor Ejdertun

Självständigt arbete - 10 hp - Grundnivå, G1E
Lantmästare - kandidatprogrammet
Alnarp 2019

Revision inom mjölkproduktion

Avvikelser i bedömningar av mjölkproduktionen och betydelsen av uppföljning

Audits in dairy farming

Deviations in dairy farm audits and the importance of follow-ups

Anna Petersson & Viktor Ejdertun

Handledare: Anders Henrik Herlin, SLU, universitetslektor och samverkanslektor, Institutionen för biosystem och teknologi.

Examinator: Madeleine Magnusson, SLU, Forskare vid institutionen för biosystem och teknologi

Omfattning: 10 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G1E

Kurstitel: Examensarbete för lantmästarprogrammet inom lantbruksvetenskap

Kurskod: EX0619

Program/utbildning: Lantmästare - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Omslagsbild: <https://www.pexels.com/sv-se/foto/boskap-daggdjur-djur-djur-ansikte-2647053/>

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *Fråga kon*, Kosignaler, Mjölkkor, Miljöhusesyn, Skånemejerier

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för biosystem och teknologi

Förord

Lantmästare - kandidatprogrammet är en treårig universitetsutbildning vilken omfattar 180 högskolepoäng (HP). Inom programmet är det möjligt att ta ut två examina, en lantmästarexamen 120 HP och en kandidatexamen 180 HP. En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett eget arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete kan t.ex. ha formen av ett mindre försök som utvärderas eller en sammanställning av litteratur vilken analyseras. Detta arbete är utfört under programmets andra år och arbetsinsatsen motsvarar minst 6,5 veckors heltidsstudier (10 HP).

Arbetet är inriktat till bönder, rådgivare och personer inom djurproduktionen. Inom mjölkproduktionen och den rådande debatten om svenska respektive importerade livsmedel är djurvälfaerden en viktig aspekt för konsumenten. Genom detta arbete kan vi säkerställa att mjölkproducenterna konstant arbetar för en bättre djurvälfaerd.

Tack till

Ett stort tack till Skånemejerier som tillhanda höll oss med material från utförda gårdsrevisioner under 2015 till 2018 och litteratur samt Växa som har gett oss möjlighet att ta del av *Fråga kons* grunder och litteratur. Vi vill även rikta ett tack till vår handledare Anders Herlin som har hjälpt oss att genomföra detta arbete. Även familj och vänner vill vi rikta ett tack till som har stöttat oss under denna tid.

Forskare vid institutionen för biosystem och teknologi, Madeleine Magnusson har varit examinator.

Alnarp september 2019

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Summary.....	5
1 Inledning.....	6
1.1 Bakgrund/problem beskrivning.....	6
1.2 Syfte och frågeställning.....	6
1.3 Genomförande och avgränsningar.....	7
2 Litteraturstudie.....	8
2.1 <i>Fråga kon</i>	8
2.1.1 Grunden för <i>Fråga kon</i>	8
2.1.2 Välfärdsindikatorerna i <i>Fråga kon</i>	9
2.1.3 <i>Fråga kon</i> - med fokus på djuren.....	10
2.2 Miljöhusesyn.....	10
2.3 Checklista Skånemejeriers Gårdscertifiering.....	11
2.4 Kosignaler.....	11
3.1 Avvikelser i mjölkproduktionen.....	12
3.1.1 Stall och närmiljö (bedömningsområde 4:1).....	12
3.1.2 Djuromsorg (bedömningsområde 4:2).....	12
3.1.3 Livsmedelssäkerhet och juverhälsa (bedömningsområde 4:13).....	13
4 Resultat.....	14
4.1.1 Stall och närmiljö (bedömningsområde 4:1).....	14
4.1.2 Djuromsorg (bedömningsområde 4:2).....	16
4.1.3 Livsmedelssäkerhet och juverhälsa (bedömningsområde 4:13).....	18
5 Diskussion.....	21
6 Slutsatser.....	23
7 Referenser.....	24
7.1 Skriftliga.....	24
7.2 Icke publicerat material och personliga meddelanden.....	24
Bilaga 1.....	25

Sammanfattning

Arbetet är baserat på Skånemejeriers Gårdsrevisioner från 2015 - 2018 genom rådgivningstjänsten *Fråga kon*. Arbetet fokuserades på punkterna; djuromsorg, stall- och närmiljö samt livsmedelssäkerhet och juverhälsa. Dessa punkter gav utformningen för indelning av resultatet.

Utifrån materialet har det framkommit i arbetet ett resultat med antalet avvikelser som är åtgärdade. Avvikelseerna grundar sig på ett protokoll där punkten som kontrolleras antingen är godkänd, icke godkänd eller inte relevant. Protokollet har sin grund från miljöhusesynen och tvärvillkoren för lantbruk. Detta resultat gav att avvikelseerna är åtgärdade till 94 %. Utöver detta resultat har kategorin för avvikelsen inom renhållning visat sig vara den med vanligast avvikande rapporteringar.

En slutsats ur arbetet är att revisioner av kvalitetsprogram har betydelse för djuromsorg, stall- och närmiljö och livsmedelsäkerheten då avvikelser i mycket stor utsträckning åtgärdas. Kvalitetsprogram och revisioner samt uppföljningar av dessa kan ses som ett integrerat sätt att värna om mjölkproduktionens anseende både internt och mot det omgivande samhället.

Summary

This work is based on Skånemejerier's farm audits from 2015 - 2018 through the consultancy service *Fråga kon*. The work was focused on; animal welfare, stabling and near environment, as well as food safety and udder health. These areas provided the outline for presenting the results.

The data collected are the deviations from the standards in audits and with the fixed deviations. The deviations are based on standards in a protocol where the subject is checked and either approved, not approved or not being relevant. The protocol is based on the environmental inspection and cross-compliance standards for agriculture. The overall results found that the deviations were corrected to 94%. Cleaning was the most common category for deviations.

One conclusion is that audits of quality programs have an impact on animal welfare, stables, the near environment and food safety when deviations are to a large extent corrected. Quality programs and audits and follow-ups of these can be seen as an integrated way of protecting the reputation of milk production both internally and towards the surrounding community.

1 Inledning

1.1 Bakgrund/problembeskrivning

Sverige har lång historik med djurproduktion och under många år har produktionen och företagen ändrats (Jordbruksverket, 2018). Under åren 1987 - 2017 har antalet mjölkgårdar halverats. Antalet mjölkkor har även minskat från cirka 576 000 till 322 000 under samma år. Siffrorna tyder på att de bestående mjölkföretagen har större besättningar. Antalet mjölkande kor per gård är nästan fyra gånger fler idag än vad det var 1987.

Ett verktyg som Skånemejerier använder för att möjliggöra och säkerställa att det bedrivs kvalitetssäkrad mjölkproduktion bland deras producenter, görs revisioner på hur deras leverantörer följer deras kvalitetsprogram med ett intervall på två och ett halvt år enligt Meurling (2019). Revisionerna som genomförs följer ett protokoll som är uppdelat mellan områdena, gården, arbetsmiljö, växtodling och miljö samt djuren och mjölkproduktionen. Revisionerna säkerställer att mjölkproduktionen följer de lagar och regler enligt den svenska djurskyddslagen (SFS 2018:1192). En revision medför en avvikelse hos producenterna till 99 % enligt Meurling (2019). Syftet med revisionerna är att ständigt förbättra mjölkproduktionen. Om inte kvalitetssäkrad produktion bedrivs kan leverantören nekas leverans av mjölk till mejeriet tills dess att avvikelserna och kvalitetssäkringen av livsmedel uppfylls och mjölkleveranser till mejeriet kan återupptas. Producenterna har 28 dagar på sig att lämna åsikter om revisionsprotokollet samt ange en plan för när förbättringarna beräknas var klara (Meurling, 2019). Alla avvikelser specificeras i ett revisionsprotokoll under olika kategorier för att producenten enkelt skall kunna se avvikelserna för varje avsnitt i protokollet.

För att Skånemejerier ska ha möjligheten att säkerställa bra mjölk och underlätta för producenten använder sig revisorerna av ett verktyg som heter *Fråga kon*. Rådgivningstjänsten *Fråga kon* är en tjänst som bedrivs under Skånemejerier och Växa Sveriges ledning. *Fråga kon* grundar sig i gårdsbesök där objektiva djurobservationer genomförs i syfte om att ge en handlingsplan åt mjölkproducenter för att producenterna skall kunna förbättra hälsan och miljön för djuren på gården (se bilaga 1).

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att ta reda på om avvikelserna från revisioner av kvalitetsprogrammet utförda av Skånemejeriers kontrollanter har någon betydelse för besättningens stallmiljö samt produktion, genom att utvärdera antalet avvikelser. Frågeställningen har fokus på att utvärdera hur stor andel av avvikelserna från Skånemejeriers gårdsrevisioner som blir åtgärdade.

Rådgivningstjänsten *Fråga kon* inriktar sig på att undersöka hur djurvälståndet för korna i besättningen är. Det är indelat i tre delar. En bedömning för kor, en för ungdjur och en för kalvar. Djuren skall uppfylla olika kriterier, på så vis ger det oss en möjlighet till att värdera olika parameter och vid brister av kriterierna ges en avvikelse. I samarbete med Skånemejerier vill vi se närmare på de avvikelser som har samlats in utifrån de krav som förekommer i checklisten för Skånemejeriers gårdscertifiering. Alla avvikelser som

dokumenteras måste åtgärdas innan den tidsplan som producenten själv satt löpt ut. Antingen görs en uppföljande kontroll eller skickar producenten in bildbevis på att avvikelserna är åtgärdade.

1.3 Genomförande och avgränsningar

Arbetet genomförs som en litteraturstudie där komplementärt material från Skånemejerier finns med. Vi har satt oss in i vad *Fråga kon* grundar sig på och ger läsaren en förståelse i hur *Fråga kon* används samt hur resultatet av *Fråga kon* ska avläsas. Det diskuteras förbättrande åtgärder till lantbrukaren för en förbättrad djurkomfort i stallmiljön. Även berörs en del avvikelser mer än andra i vidare diskussioner.

Vi har sammanställt revisions-material som har erhållits av Skånemejerier från *Fråga kon* under åren 2015 - 2018 där de tre frågorna: stall och närmiljö, djuromsorg, livsmedelssäkerhet och juverhälsa är de avvikelser vi har valt att avgränsa vårt arbete till. Materialet sammanställts och analyserats som ett resultat i det här arbetet. Arbetet behandlar bara mjölkproduktionen. Inga geografiska avgränsningar görs i Sverige.

Parametrarna som vi har valt ut är framplöskade av Welfare Quality Network (Miele, 2018). Det är ett projekt som arbetar för att inom hela EU ha en djurvälstånd som ger konsumenten en garanti på att produktionsdjuren inom lantbruket hålls i byggnader som inte hindrar deras naturliga behov. De behov som skall tillgodoses är fysisk komfort, lämplig utfodring, god hälsa och naturligt beteende. (Miele, 2018).

I protokollet anges det hur stall och närmiljö, djuromsorg och livsmedelssäkerhet och juverhälsa skall se ut genom olika parametrar. Antingen uppfylls parametern eller ges det en anmärkning. En anmärkningarna från *Fråga kon* kallas för avvikelse. Vi har valt att fortsätta kalla anmärkningarna för avvikelser genom hela arbetet. Vid en avvikelse menas det att gården som haft en revision från Skånemejerier inte har uppfyllt kraven för att djurens behov ska tillgodoses fullt ut.

Enligt lagstiftningen som gäller för Sverige, från europaparlamentet (EU 2016/679) angående GDPR utesluts gårdarnas namn och läge i sammanställningen från *Fråga kon*.

2 Litteraturstudie

2.1 *Fråga kon*

Fråga kon grundar sig på vetenskaplig studie som gjordes av Hallén Sandgren et al., (2009) och gjorts av mejeriföretag från Sverige och Danmark. Verktuget *Fråga kon* är effektivt och tillförlitligt som snabbt sammanställer hur djurvälståndet i en besättning är. Den ger även rådgivning för vilket område den aktuella besättningen behöver förbättra.

2.1.1 Grunden för *Fråga kon*

Studien som gjordes av Hallén Sandgren et al. (2009) genomfördes på 55 besättningar med olika djurantal, raser och inhysningssystem. Tjugonio besättningar hade 20 - 49 kor, 20 besättningar hade 50 - 99 kor och sex besättningar hade 100 - 415 kor. Dessutom hölls djuren i 18 av besättningarna i lösdriftstallar medan de resterande 37 besättningarna höll djuren i uppbundna stallar. Sex av besättningarna hade Svensk röd och vit boskap (SRB), 14 hade Svensk Holstein och 35 hade korsningar. (Hallén Sandgren et al. 2009).

Det gjordes tio olika bedömningar på djuren under försöket. Det studerades renlighet och den fysiska konditionen hos kalvar, kor och unga djur, hälta, skador och inflammationer, avvikande beteende och undvikande beteende. Varje besättning bedömdes två gånger där alla djuren bedömdes båda gångerna förutom de djuren som utgått från besättningen. Första besöket utfördes mellan mars till mitten av juni och andra besöket mellan oktober till mitten av december. Vid varje besök bedömdes djuren av två bedömare som bedömde oberoende av varandra. Vid det andra besöket var en av bedömarna ny. Alltså blev det en tredje person som bedömde djuren. (Hallén Sandgren et al. 2009).

Genom olika parametrar i studien som *Fråga kon* grundar sig på, beräknades andelen djur som överskred gränsvärdet i varje åldersgrupp. Parametrarna är utformade så det inte är några tveksamheter, antingen är kon halt eller inte halt respektive ren eller smutsig. Det ledde till att en besättning som överskred gränsvärdet med mer än 10 % fick en anmärkning. Hade besättningen mer än två anmärkningar ansågs den vara sämre med avseende till djurvälståndet. (Hallén Sandgren et al. 2009).

För att hitta potentiella välfärdsindikatorer användes den Svenska databasen *Centrala Nötkreatursregistret* (CDB). CDB finns över alla Svenska nötkreatur och hålls i enighet med EU direktiv 1760/2000. Genom CDB och kokontrollen kunde statistik om fertilitet, genetik, sjukdomar, dödlighet (inklusive utslagsorsak), produktion och slaktregistreringar tas fram och användas. Detta användes i studien som Hallén Sandgren, Lindgren & Keeling (2019) gjorde och därmed *Fråga kon* grundar sig på. Statistiken från CDB begränsas till de besättningar som är anslutna till kokontrollen vilket är ca 80 % av mjölkproducenterna i Sverige. Av de besättningarna som inte är anslutna till kokontrollen finns det begränsat med uppgifter om i CDB. De uppgifter som finns är dödligheten i besättningen. Det är inget krav på att registrera fertilitet, genetik, sjukdomar, dödlighet, produktion och slakt. *Fråga kon* grundar sig inte på statistik från alla svenska mjölkproducenter i landet eftersom det inte är ett krav på att rapportera (Hallén Sandgren et al., 2009).

I rapporten av Hallén Sandgren et al. (2009) föreslogs sju olika fokusområden som skall täcka djurvälferden för en mjölkkos livstid. De sju olika fokusområdena var: skötsel, kalvar och ungdjur, överlevnad och intensitet på produktionen, utfodring, juverhälsa, klöv- och benproblem samt antibiotikaanvändning. Dessa sju fokusområden plockades fram av en grupp experter inom mjölk kvalitetsprogram, marknadsföring, mjölkproduktionsekonomi och djurhälsa hos Svenska Mejeriförbundet och Danska Nötkreatursförbundet. I ett andra steg identifierades 65 välfärdsindikatorer utvalda från CDB av en grupp bestående av experter inom hälsa, välfärd, produktion och epidemiologi från tolv olika nationer. Välfärdsindikatorerna grundade sig på kalvdödlighet, inkalvningsålder, producerad mjölk per dag och laktation, hur många kor besättningen hade och fördelningen av djur i de olika laktationerna. De potentiella välfärdsindikatorerna beräknades under samma period som data från gårdarna samlades dvs. januari till december 2005. (Hallén Sandgren et al. 2009).

2.1.2 Välfärdsindikatorerna i *Fråga kon*

Det första steget var att minska antalet potentiella välfärdsindikatorer och de djurbaserade mätningarna med hjälp av statistiska samband. Indikatorerna delas in i mer övergripande grupper. Följaktligen var det endast indikatorerna som var signifikanta ($p < 0,05$) som kunde förknippas med en eller flera djurbaserade åtgärder som ansågs vara lämpliga till de slutgiltiga välfärdsindikatorerna. Välfärdsindikatorerna grundar sig på enkla test där djuret antingen är positivt eller negativt. Frisk eller sjuk. Dräktig eller inte dräktig. Bra eller dålig välfärd. De utvärderade nivåerna var 80, 90, eller 95 procent som var positiva i de djurbaserade mätningarna alltså friska djur, dräktiga djur etc. De negativa nivåerna var 20, 10, eller 5 procent och motsvarar sjuka djur, icke dräktiga djur etc. (Hallén Sandgren et al. 2009).

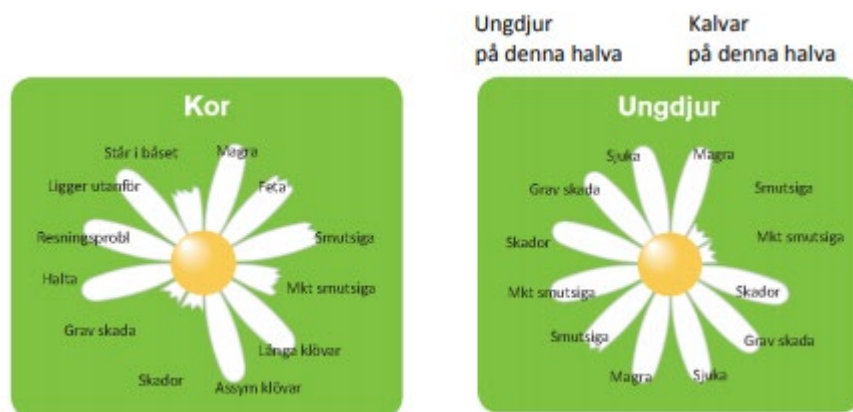
Bland de 55 besättningarna som ingick i studien för *Fråga kon* var det 13 besättningar som klassades med dålig djurvälferd. Av de återstående 42 besättningarna hade 19 besättningar en anmärkning. Av de 19 besättningarna, hade fem, en anmärkning på att djuren hade ett undvikande beteende mot andra individer. Denna grupp visade sig vara speciell då de inte hade någon annan anmärkning och var mer förekommande i lösdriftssystem. Dock var andelen besättningar med lösdriftssystem endast en tredjedel i studien och därför valdes det att inte ta med denna aspekt i de övriga djurbaserade välfärdsindikatorerna. Efter utelämnandet av undvikande beteende återstod det 13 besättningar med två eller fler anmärkningar, 14 besättningar med en anmärkning och 28 besättningar utan anmärkning. Av de 65 välfärdsindikatorerna, hade 28 av dem en signifikant skillnad kopplad till de nio djurbaserade välfärds-mätningarna. Anmärkningarna fördelades på alla fokusområden förutom antibiotikaanvändning. Det framkom även att det fanns samband mellan olika välfärdsindikatorerna som utgjordes av tre olika indikatorer. Åtta av tretton besättningar hade problem med dräktigheten efter kalvning, dräktigheten på kvigor vid 17 månaders ålder och kalvdödligheten på kalvar mellan 2 - 6 månader. (Hallén Sandgren et al. 2009).

Syftet med analyserna var inte att studera orsakssamband eller att bestämma exakta förhållanden mellan djurbaserade mätningar och potentiella välfärdsindikatorer. Målet var snarare att identifiera en uppsättning tidigare genomförda välfärdsindikatorer som i kombination kan användas för att identifiera besättningar som riskerar en dålig välfärd. (Hallén Sandgren et al. 2009).

2.1.3 Fråga kon - med fokus på djuren

Avvikelseberapporterna som detta examensarbete grundar sig på, är utförda av utbildad och kalibrerade bedömare som gjort slumpmässiga urval av djur i besättningen som i sin tur fått en bedömning. Systematiska bedömningar och observationer görs utifrån ett protokoll som skall följas vid varje revision. Varje bedömare kalibreras en gång per år för att säkerställa att bedömningarna sker på samma sätt mellan olika bedömare. Bedömningarna görs på både kor och ungdjur/kalvar men skiljer sig lite. På korna registreras tillgången på vatten och foder samt hur många som står eller ligger i liggbås (Fråga kon - med fokus på djuren) Se bilaga 1.

Gemensamma bedömningar som gjorts på individnivå är hull, renhet, skador och hälta. Det tas även med klövar och resningsbeteende vid bedömning av kor. *Fråga kon* görs i både uppbundna och lösdriftsstallar samt fungerar lika bra i nya som gamla stallar. Resultatet presenteras i form av två blommor (figur 1). En för korna och en för ungdjur/kalvar. Fördelen med detta bedömningssystem är att resultatet kan jämföras med andra besättningar. Ett brutet blomblad indikerar att lantbrukaren bör se över den indikatorn då där finns stor förbättringspotential för djurvälfaerden och troligen även produktionen samt lönsamheten. Det ger även en tydlighet på vad som fungerar bra i produktionen (Fråga kon - med fokus på djuren) Se bilaga 1.

Figur 1. Resultatet från en kontroll inom *Fråga kon* ger denna typ av överblick för lantbrukaren.

2.2 Miljöhousesyn

Miljöhousesynen ger lantbrukaren en snabb översikt på företaget för att bilda sig en uppfattning om gården följer de lagstiftningar som finns. Det ger även översikt om de lagstiftningar som finns inom miljö, djurskydd samt foder- och livsmedelssäkerhet. Eftersom miljöhousesynen berör de mest olycksdrabbade områdena är arbetsmiljölagstiftningen en viktig del av miljöhousesynskontrollen (Lantbrukarnas

Riksförbund 2018). Med hjälp av miljöhusesynen kan företagaren förbereda sig inför en kontroll samt snabbt hitta de olika lagarna eller tvärvillkoren som ställs för just det företaget. Miljöhusesynen skall göras varje år och uppvisas vid kontroller av Skånemejerier eller för att få leverera produkter till en del föreningar och företag.

Miljöhusesynen uppdateras med nya lagkrav och regler. Det görs för att undvika att lantbrukaren inte skall få avdrag från gårdsstödet pga. ej uppfyllda krav vid en kontroll (Lantbrukarnas Riksförbund 2018).

2.3 Checklista Skånemejeriers Gårdscertifiering

Checklista Skånemejeriers Gårdscertifiering hänvisar till miljöhusesynen och är framplockad av Skånemejerier för förenklad användning av egna kontroller hos Skånemejeriers leverantörer. Den används för att garantera konsumenten en produkt som är etiskt och hållbart producerad. Checklista Skånemejeriers Gårdscertifiering enligt IOS 9001 2018 säkerställer därmed att producenten har “säkra livsmedel”, “säkert foder” och “gott djurskydd” (Checklista 2018). Varje avsnitt i checklistan för Skånemejeriers Gårdscertifiering hänvisar till Miljöhusesynen, tvärvillkor, leverans och kvalitetsregler och dokumentation. Avsnittet har flera olika verifieringskrav. Det bedöms som godkänt, ej godkänt eller ej relevant. Avsnitten är indelade i “Gården”, “Arbetsmiljö”, “Växtodling och Miljö” samt “Djuren och Mjölproduktion”. De utbildade gårdsrevisorerna för internrevision ISO 9001 revideras av certifieringsorganet Intertek (Meurling 2019).

2.4 Kosignaler

Att observera och analysera de signaler som korna sänder ut ger värdefull information om hur individen och besättningen mår. Detta är något som går att läsa i boken Kosignaler som är skriven av Hulsén (2015). Att studera korna från smått till stort samt fråga varför djuret/flocken gör eller har ett visst beteende i olika situationer. Det viktigaste är att observera: vad som ses, varför har det blivit så här och vad betyder det? När det upplyses en avvikelse i ett beteende gäller det att se situationen ur ett objektiva perspektiv och hitta en orsak till att det är på just det viset. (Hulsén 2015).

Att en ko visar ett visst beteende kan härledas till tre anledningar. Den första anledningen är att hon får en positiv återkoppling, alltså, vill hon göra så. Ett exempel på detta beteende är när hon går, äter, ligger eller visar nyfikenhet. Det kan även vara en reaktion på något som händer i hennes omgivning. Att undvika ett elstängsel, en dominant ko eller en hotande människa. Sista anledningen till ett annat beteende är det fysiska tillståndet. Det fysiska tillståndet kan påverkas av sjukdom, smärta, hormoner eller en kalvningsprocess. Med hjälp av olika djurgrupper kan man lätt hitta olika avvikande beteenden om man bara är uppmärksam och söker efter rätt signaler. Detta på grund av att varje djurgrupp löper olika risker för att få ett avvikande beteende. Risker finns överallt, det gäller bara att i tid hitta dem och begränsa riskerna. (Hulsén, 2015).

3 Material och Metod

Utförandet av detta arbete skedde i flera olika steg. Först samlades litteratur som sedan skrevs ned som en grund för arbetet. Litteraturen i arbetet är dels från internetsidor så som: Google och Primo men även erhållits från Louise Winblad von Walter på Växa och Susanne Meurling på Skånemejerier. Därefter insamlades materialet från Skånemejerier i form av Excel-dokument där alla avvikelser stod uppräddade. För att få fram materialet har vi haft kontakt via mejl och telefon med Skånemejerier, för att få fram detta material som är en bidragande del i arbetets innehåll. I det här arbetet använde vi oss av Skånemejeriers senaste resultat (2015 - 2018) från rapportering av avvikelser utifrån *Fråga kon*. Genom att sammanställa och bearbeta materialet fick vi ut resultat. Resultaten presenteras i text och diagram nedan i arbetet som visar på gårdarnas avvikelser och åtgärder.

Materialet från Skånemejerier har bearbetats på följande vis; de olika bedömningsområdena som är stall- och närmiljö, djuromsorg och livsmedelssäkerhet- och juverhälsa delades upp var för sig, därpå skapades kategorier med de vanligaste förekommande avvikelserna i varje bedömningsområde. Gårdar med fler än en avvikelse som stod tillsammans i råmaterialet delades upp i de olika kategorierna som presenteras i figurer för att tydligt se antalet förekommande avvikelser för de olika kategorierna som även de visas i figurer.

Detaljer för de undersökta avvikelserna redovisas nedan.

3.1 Avvikelser i mjölkproduktionen

Från Skånemejerier har vi fått ta del av information sammanställd från revisioner utförda på gårdar som levererar mjölk till Skånemejerier. Vi har valt att sortera alla avvikelser som är rapporterade och endast tagit med de med mer vanligt förekommande avvikelser. Avvikelser med endast ett fåtal dokumenterade avvikelser samlas under övriga avvikelser för respektive bedömningsområde.

3.1.1 Stall och närmiljö (bedömningsområde 4:1)

Då våra producerande mjölkkor hålls i stallbyggnader med begränsade utrymme och valmöjligheter för att tillgodose sina naturliga behov och funktioner är det viktigt att djurägaren följer de regler som finns för hur stallbyggnaden skall utformas (Checklista, 2018). Det som räknas in under denna kategori är tillgången på dagsljusinsläpp och bra luft. Att den dagliga tillsynen lätt tillgodoses och att djur som avviker från sitt normala beteende snabbt och enkelt uppmärksammas. Att tillgången på sjukbox uppfyller de lagkrav som finns samt att rätt vård och omsorg ges till individer som behöver det. Det ska även framkomma hur och när den årliga rengöringen är utförd.

3.1.2 Djuromsorg (bedömningsområde 4:2)

Under denna punkt kontrolleras djurens närmiljö. Det berör antalet liggplatser och att det finns tillräckligt med strömedel som ser till att liggytan är torra och rena. Att det finns en

plan för hanteringen av klövverkning och att det utförs samt dokumenteras. Det skall även finnas skriftliga skötsel och utfodringsrutiner. Finns det flera avvikelser på djur som är magra/smutsiga och har skador skall detta åtgärdas inom fyra veckor (Checklista, 2018). Finns sådana brister skall det göras en ny, separat bedömning med hjälp av *Fråga kon*.

3.1.3 Livsmedelssäkerhet och juverhälsa (bedömningsområde 4:13)

Denna punkt berör framförallt mjölkrummet. Eftersom mjölken klassas som livsmedel när kon är mjölkad skall allt runt mjölkhanteringen vara livsmedelsklassad (Checklista, 2018). Alltså bedöms mjölkrummet efter att de skall hålla hygienisk standard och inte förvara någon utrustning som inte hör till mjölkhanteringen. Det skall även vara god ventilation och bra belysning. För att detta skall uppnås ska dörrar och fönster vara stängda eller ha finmaskiga nät för att inte släppa in insekter och djur i mjölkrummet. Det bedöms även hur utrymmet där mjölkarna befinner sig vid mjölkning skall hållas rent. Eftersom mjölken klassas som livsmedel skall tankbilschaufförer kunna inspektera mjölken vid mejerileverans. Instruktioner för tankdisk och telefonnummer till ansvarig skall finnas lättillgängligt för tankbilschauffören. Det skall även vara enkelt att läsa av temperaturen på mjöltkanken. Ytterligare en punkt som skall granskas under revisionen är att det aktivt arbetas mot en bättre juverhälsa i besättningen.

De olika kategorier som delades in här är något fler och berör mjölkrummet, städning tvättning, plocka bort ovidkommande saker, diskinstruktioner, reparation, mobilnummer till ansvarig för mjölkproduktionen saknas, flugnät saknas, tätning av dörr, grusplan utanför mjölkrum, samt dålig ventilation.

4 Resultat

De presenterade figurerna (figur 2 - 7) visar avvikelserna i *Fråga kon*, där alla avvikelser inom samma bedömningsområde redovisas i dessa figurer på ett tydligare sätt genom namngivna kategorier. Det gör att de olika typerna av avvikelser kan skiljas åt och man kan tydligt se vilken typ av avvikelse som förekommer mest. Vi kom fram till efter att ha granskat figurerna att det är genomgående i de tre olika områdena (stall och miljö, djuromsorg, livsmedelssäkerhet och juverhälsa) att renhållning förekommer i störst utsträckning med avvikelse (se figur 2, 4, 6). I nedanstående tabell 1 redovisas de totala avvikelserna som kommer från *Fråga kon* under åren 2015 - 2018. I avvikelserna i rådatan visade det sig att det i många fall var flera olika avvikelser som rapporterats in under en avvikelse. De korrekta siffrorna efter uppdelning redovisas i figur 2-7. Att antalet totala avvikelser som vi fick fram efter granskningen är mer än det dubbla för alla bedömningsområden tas upp i diskussionen för vidare ifrågasättning av Fråga kons provisioner.

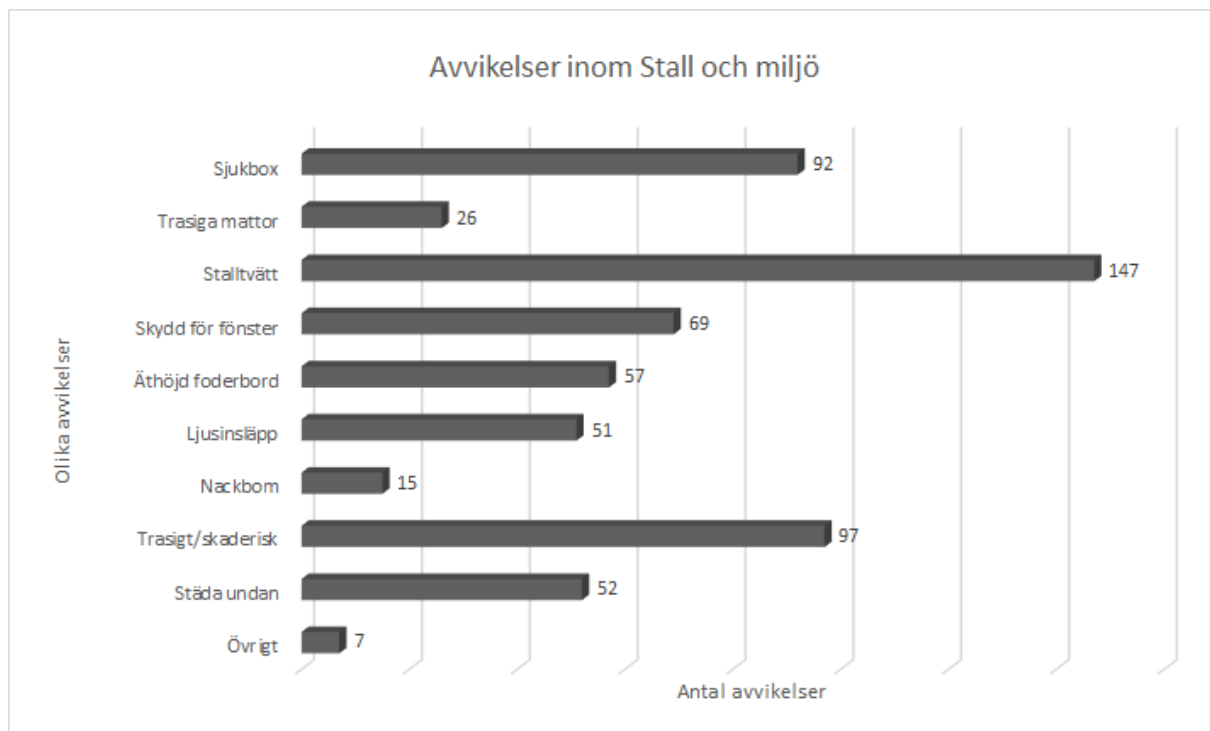
Tabell 1. Antalet avvikelser rapporterade av Skånemejerier under gårdsrevisionerna och registrerade i rådatan

	Bedömningsområden		
	Stall och Miljö (Bedömningsområde 4:1)	Djuromsorg (Bedömningsområde 4:2)	Livsmedelssäkerhet och juverhälsa (Bedömningsområde 4:13)
Antal avvikelser	301	202	404

4.1.1 Stall och närmiljö (bedömningsområde 4:1)

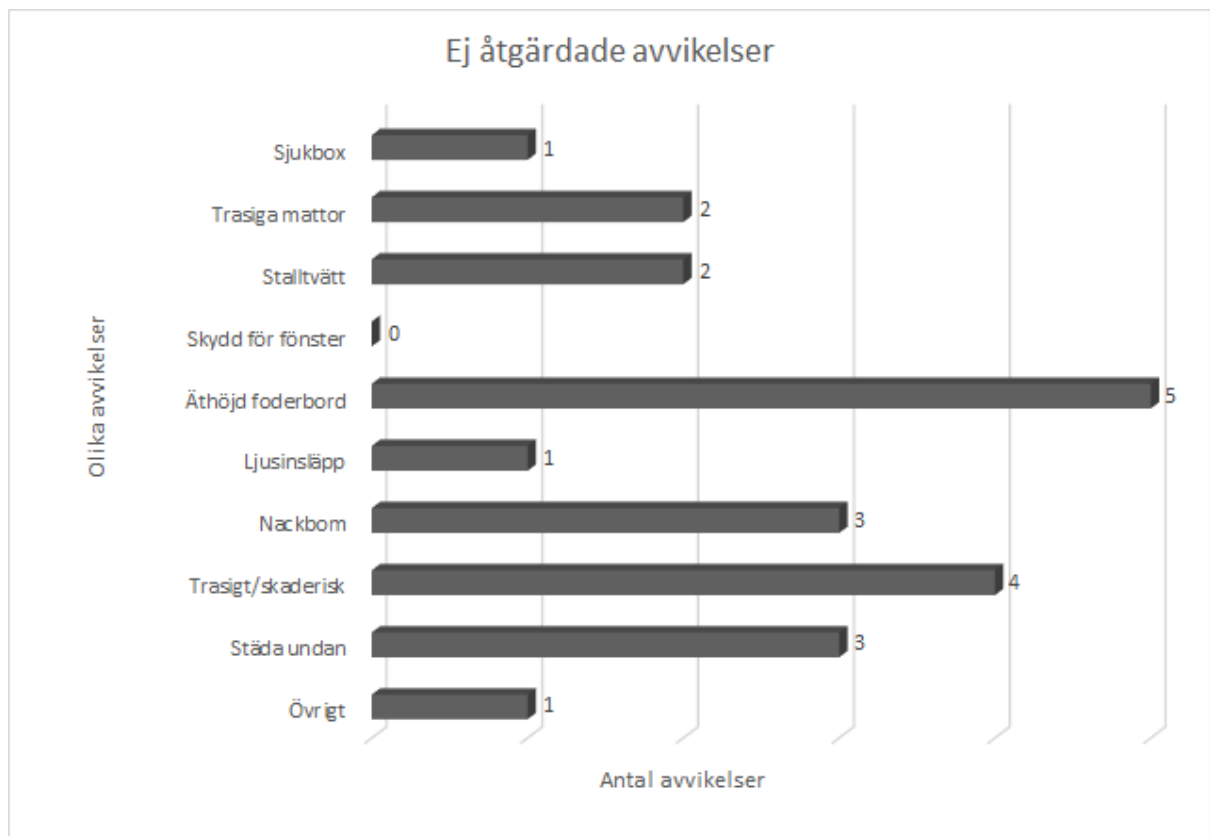
Avvikelserna inom stall och miljö (4.1) gav resultaten att tvätt är den kategori som har flest avvikande rapporter (se figur 2). Efter uppdelning av avvikelserna rapporterade i rådatan fanns totalt 613 avvikelser. Av de rapporterade avvikelserna i rådatan nämndes i genomsnitt två avvikelser per bedömningsområde efter vår granskning av materialet.

Det resultat vi fick fram tyder på att gårdarnas tvättning är en faktor som i 24 % av de totala avvikelserna behöver åtgärdas. Därefter kommer trasigt/skaderisk och sedan rapportering om sjukboxar. De två sistnämnda kategorierna ligger båda över 15 %.

Figur 2: Registrerade avvikelser för Stall och miljö, (4,1).

I figur 3 visas antalet ej åtgärdade avvikelser. Det här resultatet visar därmed på hur många av avvikelserna som ej blivit åtgärdade efter återkommande besök. I procent visar detta resultat på att tvätt som var den största kategorin med 24 % har åtgärdats med 99 %, det vill säga att två av 147 gårdar inte hade åtgärdat sina avvikelser inom tvätt när återbesöket inträffade. Antalet åtgärdade avvikelser totalt ligger på 96 % alltså 591 st av 613 st. Av antalet avvikelser som har åtgärdats är det 34 % som åtgärdats först efter ett återkommande besök, vilket är 200 st av 591 st. Resultatet visar även på att fem gårdar inte hade åtgärdat de rapporterade avvikelserna om äthöjden för foderbordet. Detta är något vi tar upp i diskussionen, om vad anledningen kan bero på.

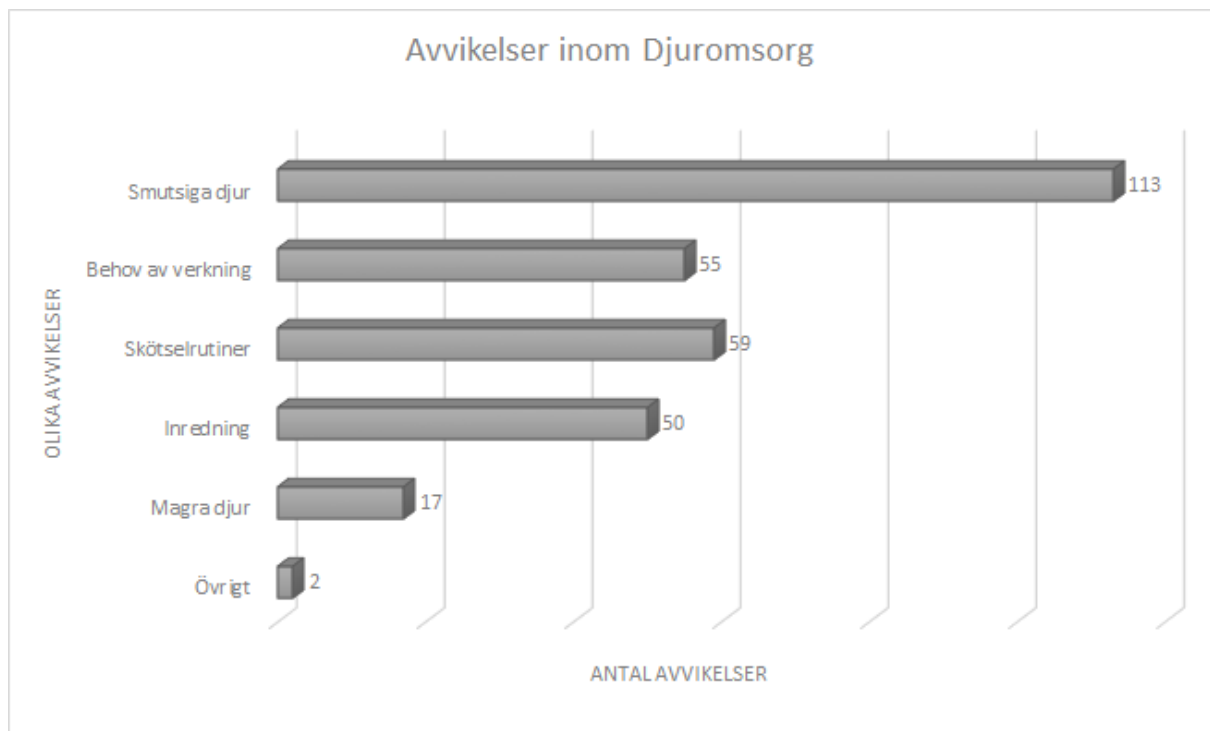

Figur 3: Ej åtgärdade avvikelser för Stall och miljö, (4,1).

4.1.2 Djuromsorg (bedömningsområde 4:2)

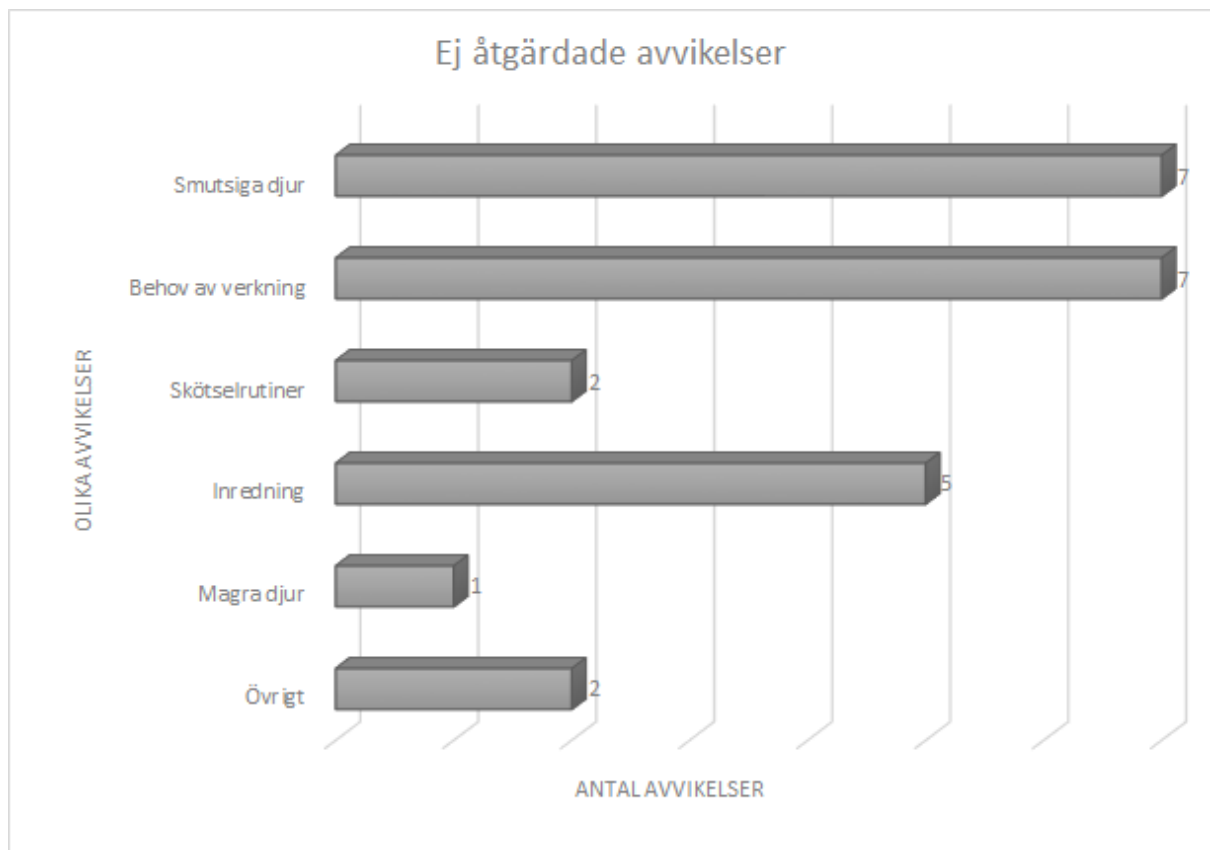
Även inom djuromsorg (4.2) som är på totalt 296 avvikelser är kategorin för renhållning störst. Detta bedömningsområde hade generellt färre avvikelser samt att antalet totala avvikelser inte ökade signifikant efter vår uppdelning av rådatan.

Antalet avvikelser som infaller inom rapporteringen smutsiga djur är 38 %. Efter denna kategori kommer skötselrutiner och sedan verkning (se figur 4). De två kategorierna ligger båda inom 20 % vilket är något högre än de två efterföljande kategorierna inom stall och miljö. För avvikande rapporter som infaller inom djuromsorg är de inte lika många olika kategorier som de andra har, dock är antalet avvikelser fortfarande många. Även är det värt att påpeka att kategorin magra djur är relativt liten i förhållande till de totala avvikelserna som redovisas.

Figur 4: Registrerade avvikelser för djuromsorg, (4,2).

Även under området djuromsorg är det en stor del som blivit åtgärdade, (se Figur 5) inte riktigt lika mycket som den föregående figuren i fråga 4,1, men 92 % alltså 272 st av 296 st av avvikelserna har blivit åtgärdade. Av antalet åtgärdade avvikelser är det något högre i djuromsorg som blivit åtgärdade efter återkommande besök, 40 % alltså 110 st av 272 st. Kategorin smutsiga djur som har flest antal avvikelser på 38 % i denna figur var åtgärdade till 94 % av fallen och endast sju av 113 gårdar som inte blivit åtgärdade. Det är även värt att påpeka att under kategorin magra djur är det endast en av 17 gårdar som inte åtgärdat avvikelserna.

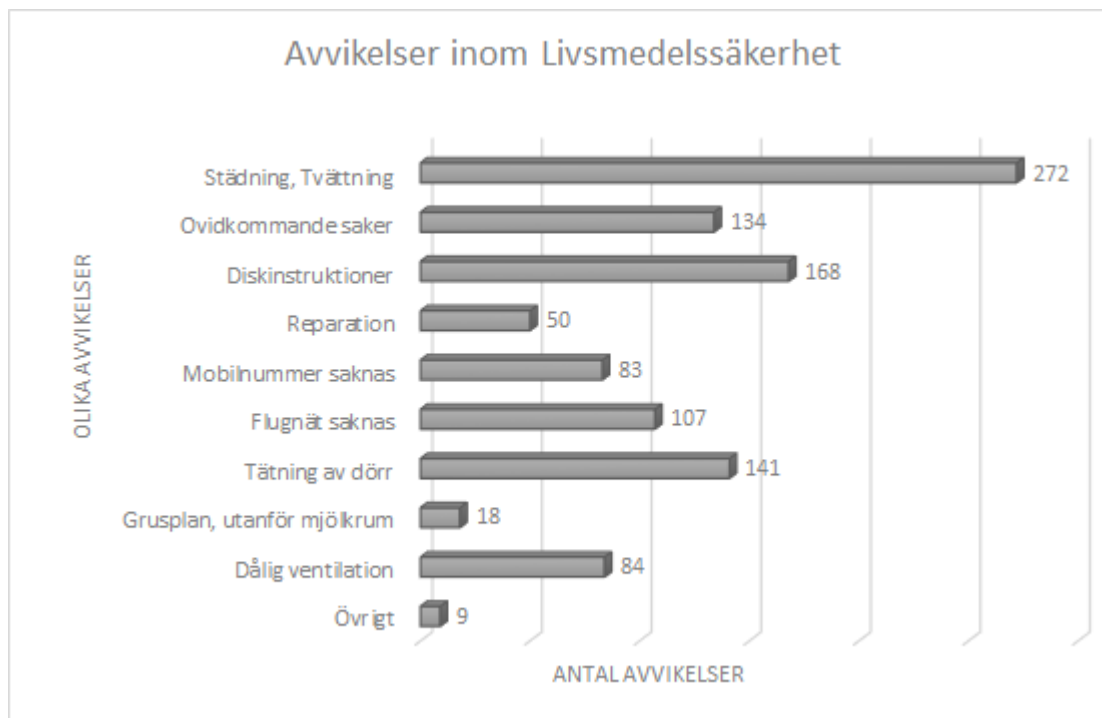

Figur 5: Ej åtgärdade avvikelser för djuromsorg, (4,2).

4.1.3 Livsmedelssäkerhet och juverhälsa (bedömningsområde 4:13)

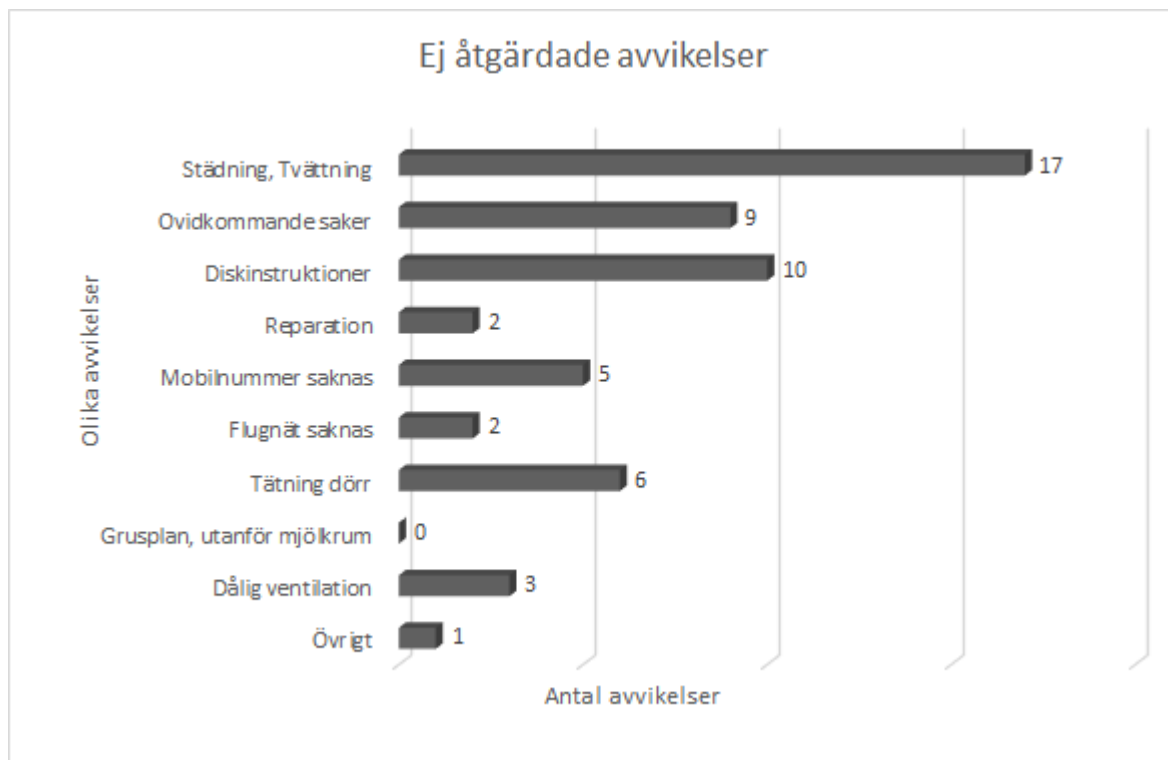
Figuren för Livsmedelssäkerhet (4:13) har 1066 st avvikelser och var den med flest antal avvikelser, även såsom rådatan visade med 404 avvikelser.

Även i detta diagram visas det att kategorin städning och tvättning har flest antal avvikelser, med 25,5 % av fallen (se figur 6). De två nästkommande kategorierna diskinstruktioner och tätning av mjölkkrum ligger på 13 – 16 %.

Figur 6: Registrerade avvikelser för Livsmedelssäkerhet och juverhälsa, (4,13).

För det sista området, livsmedelssäkerhet och juverhälsa, (se figur 7) är det totalt 95 % av avvikelserna som blivit åtgärdade, alltså 1011 st av 1066 st. Av antalet som blivit åtgärdade är det inte så många fler än i området Djuromsorg som blivit åtgärdade efter återkommande besök sett till antalet fler avvikelser. Det vill säga i denna figur blir procentsatsen endast 18 %, alltså 183 st av 1011 st. Kategorin med flest avvikelser som var städning, tvättning har åtgärdats till 94 % med 17 av 272 gårdar som ej åtgärdats. Värt att påpeka här är att diskinstruktioner, trots den relativt höga åtgärdsprocenten på 94 % så kvarstår tio gårdar som saknar instruktioner för diskningen. Vilket även är likvärt för kategorin mobilnummer saknas, som har fem gårdar där ingen åtgärd gjorts. Detta är något som vi generellt anser vara en av de avvikelser som är lättast att lösa, vilket vi går in på mer i diskussionen.

Figur 7. Ej åtgärdade avvikelser för Livsmedelssäkerhet och juverhälsa, (4,13).

För att sammanfatta resultaten från avvikelserna och de åtgärdade resultaten har gårdarna en tydlig trend i bristande renhållning. Dock har totalt 95 % (99+94+94) åtgärdats av de avvikelser som infinner sig under kategorin renhållning. Totala åtgärdade avvikelser för de olika områdena ligger på 94 % (96+92+95). Med andra ord har avvikelser i *Fråga kon* en funktion då majoriteten av alla gårdar åtgärdar de rapporterade avvikelserna.

5 Diskussion

Många av de dokumenterade avvikelserna från kontroller gjorda av skånemejerier är vid uppföljning åtgärdade och kan således godkännas från kontrollanten. Vid kontrollerna undersöktes djurvälstånd hos Skånemejeriers producenter. Det görs för att skånemejerier skall uppfylla både de djurvälstånds och livsmedelskrav som är satta från länsstyrelsen, avseende djurskyddet och livsmedelsverket då produktionen avser mjölk för humankonsumtion. Detta tas i perspektiv genom hela denna diskussion och kan således styrka arbetets resultat och slutsats.

Vid genomgång av alla avvikelser är ett återkommande bekymmer att avvikelserna eller kommentarer om en åtgärd blivit gjord, svåra att förstå. Ett exempel på en åtgärd som är svår att förstå, citat: "26/1 åp 15/2, 17/3 flyttat foderhäckar ok, Åp rena djur till 4/4, 4/4 ÅP 18/4 - 17 ok stängas med Åp till 1/10 för rena djur till hösten och rätt antal foderhäckar t utedjur, hull" vi har då tolkat att alla avvikelser är åtgärdade efter återkontroll. Detta har gjort att vid granskningen har egen uppfattning gett bedömning för hur rapporten är utvecklad och hur den tolkas. Därmed kan resultatet vi fått fram skilja sig från det resultat som Skånemejerier framställt.

Vi har sett vid genomgång av alla avvikelser att det står flera avvikelser på en och samma rad, t.ex. Smutsiga djur och halta djur, detta blir då missvisande då smutsiga djur och halta djur inte har någon koppling till varandra. Därmed ska det egentligen bli fler avvikelser än vad som står i dokumentet, som vi fick i från Skånemejerier. Utifrån detta så har vårt resultat totalt sett fler antal avvikelser än rådatan som vi fick från Skånemejerier. Detta ser vi som en stor nackdel då sammanställandet blir svårare att genomföra på ett enkelt sätt, då materialet måste granskas likaså som vi har gjort för detta arbete.

Av de avvikelserna som är i frågan Livsmedelssäkerhet och juverhälsa (4.13) har vi sett vid våra beräkningar att de flesta avvikelserna handlar om städning i mjölkkrummet. Vår tanke om detta är att anledningen grundar sig på att arbetarna på mjölkgårdarna är lantbrukare som arbetar med att ta hand om djuren på ett bra sätt för att de skall få lönsamhet i sitt lantbruk. Att ägna tid åt städning är inte prioriterat då det inte har en ekonomisk vinst för lantbrukaren eftersom vinsten är beroende på mjölken. Det är viktigt att mjölkkrummet är städat då det är en livsmedelslokal enligt regelformat. Med tanke på att det är så många som fått en avvikelse kanske Skånemejerier skulle komma på en lösning för att lantbrukaren skall prioritera att hålla rent i mjölkkrum, och därmed minska de brister som finns.

Vid genomgång av alla avvikelser var det inte lätt att sortera upp avvikelserna då personerna som har skrivit avvikelserna inte formulerat svaren på samma sätt. Därför kommer inte avvikelserna i ordning. Hade de funnits ett program där man bara klickade i att "städa" eller "smutsiga djur" så hade sorteringen blivit bättre och de hade antagligen minskat på de olika formuleringarna. Ett exempel på olika formuleringar har varit att under vissa avvikelser har de stått; saknats telefonnummer och att de skall stå på diskinstruktionen. Medan på andra avvikelser har det stått att det bara ska sättas upp ett

telefonnummer någonstans. Detta blir då lätt att lantbrukaren får tolka själv och vid nästa kontroll kanske lantbrukaren har åtgärdat felet men på fel sätt. En annan faktor som blir fel med formuleringarna är att vissa avvikelser hamnar under fel fråga. t.ex. i en avvikelse i 4.2 (djuromsorg) kom det upp att det saknades skydd för fönster, den avvikelsen borde ligga under området stall och närmiljö. En avvikelse som är dokumenterad under fel bedömningsområde kommer således inte med i vår uträkning. Skånemejerier föreslås se över arbetet som görs med *Fråga kon* och det resultatet som framställs för att optimera rådgivningstjänsten.

Vissa avvikelser under kategorin tvätt är också missvisande då vissa har kommenterat att tvätt skall utföras, eller att tvätt är till hälften färdigt, eller att det syns att tvätt blivit gjort men lantbrukaren har inte antecknat när. Våra tankar är då att man skulle kunna dela upp det så att ett arbete som är utfört inte skall bli en avvikelse utan enbart en påpekning. Att endast lantbrukaren skall få veta att det måste kunna visas att ett arbete blivit utfört. Så att ett arbete som blivit gjort inte skall bli en avvikelse och bli missvisande i resultatet.

Sedan när vi tänker oss avvikelser så är det något som inte är bra och att det är något som måste åtgärdas för att det inte håller standarden. Men i några avvikelser skrivs det saker som lantbrukaren har gjort bra. Att städningen är väl utförd kan ju vara roligt för lantbrukaren att höra. Dock hör det inte hemma i en rapport som grundar sig i att redovisa avvikelser på en gård. Det kul att visa upp duktiga lantbrukare men de borde då inte stå med som en avvikelse i statistiken.

Svårighetsgraden på avvikelserna är väldigt varierande, vissa avvikelser är endast att sätta upp en lapp med mobilnummer eller diskinstruktion medan vissa andra är betydligt mer omfattande. En avvikelse som kan vara svårare att genomföra är äthöjden på foderbord. Frågan är då, hur gammalt stallet är, om det är ett nybyggt stall då höjden är fel så har det blivit fel redan på ritningen. Är det ett gammalt stall där man har gjort ett hemmabyggt foderbord kanske det kan vara enklare att åtgärda än ett nybyggt där en hel gjutning har blivit fel. Angående äthöjden på ett foderbord för ett nybyggt stall är det viktigt att den som ritat stallet vet vilka höjder det är som gäller. Samt att stallägaren följer de regler som finns i hur stallbyggnaden skall vara utformad (Checklista, 2018). Vilket då kan resultera i att äthöjden blir rätt. Dock kan alla göra fel vilket är också därför dessa kontroller utförs av Skånemejerier.

Det är även viktigt att påpeka att i vissa avvikelser från 2018 står det att åtgärd skall göras. Då dokumentet med avvikelser kom till oss i slutet på 2018 så har det inte kommenterats att åtgärden är gjord. Därför kan vissa avvikelser vara räknade som ej åtgärdad fast de har blivit det efter att dokumentet kom oss tillhanda.

6 Slutsatser

Avvikelseerna från Skånemejerier är missvisande då det finns flera avvikelser på en och samma avvikelse rapport. Detta har gjort att vi själva fått granska och dela in avvikelseerna i olika kategorier när vi gjort våra figurer. Samma gäller även för vad som blivit åtgärdat. Där har vi även fått göra en del egna tolkningar. Det leder till att siffrorna i diagrammen möjligtvis hade kunnat variera något mellan vår tolkning och Skånemejeriers. Avvikelser i *Fråga kon* leder alltså till åtgärd vilket gör att djurhållningen och livsmedelssäkerheten i Sverige håller god standard. Det medför även att djurhållningen bland Skånemejeriers leverantörer konstant förbättras.

Slutsatsen om att renhållning är den kategorin med flest rapporterade avvikelse kan fastställas. Dock har dessa avvikelser en genomsnittlig procent för åtgärdat på 95 %. Vi kan se att en avvikelse i *Fråga kon* leder till att djurmiljön förbättras då avvikelseerna blir åtgärdade i 94 % av fallen. Slutligen kan vi även påpeka att kontinuerliga uppföljningar med rådgivningstjänsten *Fråga kon* bör genomföras för en bättre djurmiljö hos Skånemejeriers leverantörer.

En slutsats ur arbetet är att revisioner av kvalitetsprogram har betydelse för djuromsorg, stall- och närmiljö och livsmedelsäkerhet och juverhälsa då avvikelser i mycket stor utsträckning åtgärdas. Kvalitetsprogram och revisioner samt uppföljningar av dessa kan ses som ett integrerat sätt att värna om mjölkproduktionens anseende både internt och mot det omgivande samhället.

Vi skulle även föreslå att rapporteringarna från gårdsrevisionerna digitaliseras för att underlätta arbetet när en avvikelse skall följas upp. Med denna digitalisering bör även strukturen i hur det rapporteras ses över då vi har stött på en del problem med hur avvikelseerna dokumenteras mellan olika revisorer.

7 Referenser

7.1 Skriftliga

EU 2016/679. *Om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)*. EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING. Tillgängligt: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&rid=1> [2019-08-06]

Fråga kon - med fokus på djuren [2019-10-20] Se bilaga 1.

Hulsen, J. (2015) *Ko Signaler med betesdrift*, Roodbont Publishers B.V. Cow Signals Training Company

Jordbruksverket. (2018). Fascinerande fakta om mjölkkor och mjölkföretag 1987-2017. *Jordbruket i siffror*. Tillgängligt: <https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2018/05/09/fascinerande-fakta-om-mjolkkor-och-mjolkkforetag-1987-2017/> [2019-08-06]

Lantbrukarnas Riksförbund (2018) *Miljöhusensyn* Stockholm: LRF

Hallén Sandgren, C., Lindberg, A., Keeling, L. (2009). *Using a national database to identify herds with poor welfare*. *Animal Welfare*. 18. 523-532.

SFS 2018;1192 *Djurskyddslagen*. Stockholm; Näringsdepartementet

Miele, M. (2018). *Welfare Quality Network*. Tillgängligt: <http://www.welfarequalitynetwork.net/en-us/reports/fact-sheets/> [2018-10-03]

7.2 Icke publicerat material och personliga meddelanden

Checklista Skånemejeriers Gårdscertifiering enligt IOS 9001 2018 [2019-10-19]

Susanne Meurling, Skånemejerier, telefonsamtal [2019-10-19]

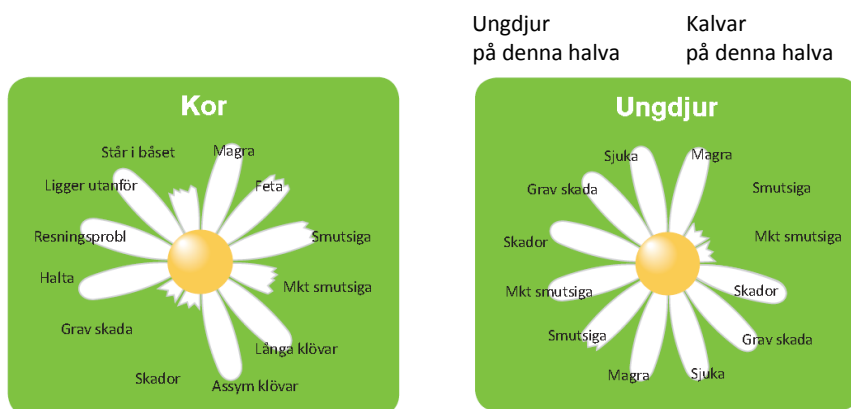
Bilaga 1

Fråga Kon – med fokus på djuren

Fråga Kon är en rådgivningstjänst utvecklad ur forskning¹ och baserad på djurbedömningar av mjölkande kor, ungdjur och kalvar. Fråga Kon ger mjölkföretagaren en rättvisande bild av besättningens starka och svaga sidor och en bra grund för att kunna förbättra både djurvälstånd och lönsamhet.

Fråga Kon har utvecklats till en praktiskt användbar metod med fokus på hur djuren mår i systemet. Metoden för bedömningarna fungerar lika bra i äldre som i nyare ladugårdar och både för uppbundna system och lösdrifter.

Ett slumpmässigt urval av djur observeras och bedöms systematiskt av särskilt utbildade och kalibrerade bedömare. Bedömningarna skiljer sig åt något mellan kor och ungdjur/kalvar. För kor registreras hur många som ligger eller står i båsen, samt tillgång till foder och vatten. På individnivå bedöms resningsbeteende, hull, renhet, klövar, skador och hälta. För ungdjur/kalvar registreras hull, renhet, skador och hälsa. Resultatet jämförs med andra besättningar och presenteras grafiskt i form av två blommor, en för kor och en för ungdjur och kalvar. Om blommorna har avbrutna kronblad finns behov av förbättringar.

Lantbrukaren får praktiska, konkreta förslag på åtgärder för att komma tillrätta med eventuella problem. Minst lika viktigt är dock att få bekräftelse på vad som fungerar bra på gården.

Det finns idag ett antal utbildade Fråga Kon rådgivare tillgängliga i alla delar av landet. Dessa deltar varje år i en kalibreringskurs för att säkra att bedömningarna utförs lika mellan gårdarna.

Frågor om Fråga Kon? Kontakta gärna Louise Winblad 010-471 06 68

Louise.winbladvonwalter@vxa.se

¹CH Sandgren, A Lindberg and LJ Keeling (2009) Using a national dairy database to identify herds with poor welfare. *Animal Welfare* 18: 523-532.